

УДК: 377. 112. 4: 005. 57: 008

О.Д. ГУМЕННИЙ

РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ КЕРІВНИКІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ: ПОНЯТТЯ, СУТНІСТЬ, ЗМІСТ

***Резюме.** Проаналізовано значення інформаційної культури керівників професійно-технічних навчальних закладів для формування інформаційного освітнього простору ПТО. Розглянуто означення, сутність та зміст понять: «інформаційна культура», «інформаційна потреба», «інформаційна компетентність» керівників навчальних закладів ПТО.*

***Ключові слова:** інформаційна культура, інформаційна потреба, інформаційна компетентність.*

Постановка проблеми. Процес формування єдиного інформаційного освітнього та наукового простору в Європі, до якого долучилася й Україна, вимагає здійснення низки заходів, серед яких істотно місце відводиться підвищенню рівня інформаційної культури керівників ПТНЗ. Це обумовлено стрімким зростанням потоку виробленої людством інформації, у якому орієнтуватися з кожним днем стає все важче. Виникають парадоксальні ситуації, коли створення нового інформаційного продукту є вигіднішим і зручнішим, ніж пошук існуючих аналогів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В умовах інформатизації всіх сфер сучасного суспільства актуалізуються потреби соціально-економічної сфери в керівниках ПТНЗ із високим рівнем інформаційної культури, здатних до постійного професійного росту, соціальної мобільності та ефективної інформаційно-аналітичної діяльності при управлінні навчальним закладом. Однак проблема розвитку рівня інформаційної культури керівників ПТНЗ не була постійним предметом наукових пошуків і дисертаційних досліджень вітчизняних науковців. Є тільки окремі публікації та дослідження, які стосуються, наприклад, інформаційної культури як чинника успішної професійної діяльності, а також соціальної захищеності особи в інформаційному суспільстві (Н. Джинчарадзе, Р. Калюжний, О. Матвієнко, Н. Новицька, Г. Павленко, Л. Петренко, Е. Сабліна, С. Сливка, М. Швець, В. Цимбалюк, Ю. Яцишин та інші); проблеми становлення інформаційної культури педагога (Т. Демиденко, А. Коломієць).

Формулювання мети статті. Для розвитку та підвищення рівня інформаційної культури керівника ПТНЗ, насамперед, необхідно визначити поняття: «інформаційна культура», «інформаційна потреба», «інформаційна компетентність» керівників навчальних закладів ПТО.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інформаційну культуру працівника освіти можна розглядати як цілісну підсистему професійної і загальної культури людини, поєднаних категоріями: культурою мислення, поведінки, спілкування і діяльності, побудовану взаємопов'язаними структурними елементами: аксіологічним, комунікативно-етичним, пізнавально-інтелектуальним, прогностичним, прикладним, правовим, ергономічним.

Розглянемо фактори впливу на підвищення рівня інформаційної культури керівників ПТНЗ під час роботи з інформацією за умови, коли:

- використання інформації для управління розвиває функціональну інформаційну культуру;
- обмін інформацією вдосконалення процесів зростання ефективності управління підсилює інформаційну культуру взаємодії;
- використання інформації для прогнозування змін у внутрішньому і зовнішньому середовищі ПТНЗ розвиває інформаційну культуру досліджень;

– застосування відкритості та прозорості в інформаційно-аналітичній діяльності сприяє інформаційній культурі відкритості.

Отже, відобразимо складові елементи інформаційної культури керівників ПТНЗ як суб'єктів управління:

1. Функціональна інформаційна культура передбачає використання інформації для впливу на внутрішнє середовище.

2. Інформаційна культура взаємодії розглядає інформацію як предмет обміну між органом управління навчальним закладом і соціумом – важливою компонентою процесів вдосконалення і підвищення ефективності управління ПТНЗ.

3. Інформаційна культура дослідження у системі інформаційно-аналітичної діяльності прогнозування є невід'ємною частиною процесу прийняття рішення.

4. Інформаційна культура відкритості. Відкритість, прозорість діяльності керівників ПТНЗ побудована на ефективній системі зворотного зв'язку та інформаційній прозорості їхньої управлінської діяльності.

Під інформаційною культурою керівників ПТНЗ ми розуміємо одну зі складових загальної культури людини, яка є сукупністю інформаційного світогляду і системи знань та вмінь, спрямованих на оптимальне задоволення інформаційних потреб, і передбачає наявність таких якостей: інформаційної грамотності, осмисленої мотивації використання інформаційно-комунікативних технологій, ситуативного управління навчальним закладом, критичного мислення в роботі з інформаційними потоками, комунікативності під час прийняття рішень та дій, партнерського спілкування, культури поведінки, інформаційної етики.

Визначимо також поняття «інформаційні потреби» керівників ПТНЗ.

Потреба – необхідність у кому-, чому-небудь, що вимагає задоволення; потрібність, конечність. Необхідність або бажання робити щось, діяти певним чином. Те, без чого не можна обійтися; вимоги, які необхідно задовольнити. [7, 844]

Існує чимало публікацій з проблематики інформаційних потреб, однак науковці ще не мають спільної думки про їх природу.

Як стверджує Т. Федорова, «оцінка отриманої інформації і, відповідно, ступінь задоволення інформаційної потреби в значній мірі залежать від об'єму і якості тезауруса суб'єкта: людина із простим тезаурусом потребує більшої кількості інформації» [10, 57]. Процес переробки інформаційних джерел з метою аналізу і отримання нової інформації набуває вигляду наукової діяльності, а створена керівником навчального закладу нова інформація у процесі цієї діяльності стає джерелом нового знання. У результаті інформаційно-аналітичної діяльності керівник ПТНЗ одночасно з досягненням мети створює необхідну йому інформацію і задовольняє свою інформаційну потребу. Отримана інформація, надіслана в комунікативний процес внутрішнього або зовнішнього соціуму ПТНЗ, перетворюється в об'єкт потреб інших членів суспільства. Передача в суспільний обіг нової інформації веде до розвитку прогресивних видів діяльності і побудови всього процесу руху соціальної інформації на вищому рівні.

З моменту виникнення в керівника навчального закладу інформаційної потреби, він починає оцінювати під цим кутом зору всю вхідну інформацію, поділяючи її на релевантну і нерелевантну. Створений в довготривалій пам'яті образ служить тим еталоном, з яким порівнюється вся вхідна інформація. Якщо вона має відношення до даного еталона, то вважається релевантною і заноситься до визначеної зони пам'яті. Вся інша інформація вважається нерелевантною.

Науковці Центру інформаційних ресурсів системи регіональної освіти Республіки Білорусь так визначають інформаційні потреби керівників навчальних закладів: «інформаційні потреби директорів навчальних закладів визначаються характером їхньої діяльності, нормативними і ненормативними потребами. Інформація береться з поточних

документів, у яких відображаються головні напрями вирішення проблем, дається прогноз розвитку освітніх систем на близьку перспективу. Це практично забезпечує наявність у системі необхідної і достатньої інформації для виконання керівниками покладених на них завдань управління. Водночас, орієнтація інформаційного забезпечення лише на нормативні потреби не може охоплювати всі ситуації управління. Тому потрібно також враховувати реальні інформаційні потреби, що виникають при аналізі фактично виконуваних завдань або мають відхилення від типових ситуацій. Інформація керівникам надається у вигляді інформаційних повідомлень, огляду або аналітичної довідки» [2]

На нашу думку, **інформаційна потреба** – усвідомлена необхідність керівника ПТНЗ у відомостях, даних, поняттях, коли мета його управлінської діяльності не може бути досягнута без залучення додаткової інформації.

Визначимо також поняття «інформаційна компетентність» керівників ПТНЗ. Складовою даного поняття є «компетентність». Основою концепції компетентності є ідея виховання компетентної особи, яка не лише володіє необхідними знаннями, професіоналізмом, але й уміє діяти адекватно у відповідних ситуаціях, застосовуючи ці знання, й бере на себе відповідальність за певний вид діяльності [9].

У дослідженні О. Овчарук, опублікованому в книзі «Компетентнісний підхід у сучасній освіті» серії «Бібліотека з освітньої політики», зазначено: «...під компетентністю розуміють комплекс знань, умінь, навичок, досвіду застосування їх для здійснення діяльності, метою якої є досягнення певних цілей, ставлення до процесу та результатів виконання цієї діяльності» [5, 66].

Ми вважаємо, що **компетентність** – це сукупність чотирьох ознак:

- 1) мобільність знань (володіння оперативними і мобільними знаннями);
- 2) гнучкість методу (уміння використовувати той чи інший метод, що найефективніший до даних умов у даний час);
- 3) критичність мислення (здатність вибирати серед багатьох варіантів найбільш оптимальний, аргументовано відкидати хибні, аналізувати ефективні рішення);
- 4) комунікабельні, конструктивні, організаторські уміння (результативно-діяльнісні налагоджування зв'язків між знаннями і ситуацією шляхом виявлення, створення процедури (дій) для досягнення успішного результату).

За визначенням Н. Баловсяк: «Інформаційна компетентність – це сукупність компетенцій, пов'язаних із роботою з інформацією у всіх її формах і представленнях, які дозволяють ефективно користуватись інформаційними технологіями різних видів як у традиційній друкованій формі, так і з комп'ютерними телекомунікаціями, працювати з інформацією в різних її формах і представленнях як у повсякденному житті, так і в професійній діяльності» [1, 26].

М. Жалдак, Н. Морзе пропонують таке тлумачення цього поняття: «...здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, отримувати відомості та оперувати даними відповідно до власних потреб і вимог сучасного високотехнологічного інформаційного суспільства» [6, 3].

У наказі Мінздорвоцпрозвитку РФ від 14.08.2009 №593 «Про затвердження Єдиного кваліфікаційного довідника посад керівників, спеціалістів і службовців, розділ «Кваліфікаційні характеристики посад працівників освіти» зазначено: «... Інформаційна компетентність – якість дій керівника, які забезпечують ефективне сприйняття та оцінку інформації, відбір і синтез інформації у відповідності з системою пріоритетів; використання інформаційних технологій в управлінській діяльності, робота з різними інформаційними джерелами і ресурсами, які дозволяють проектувати рішення управлінських, педагогічних проблем і практичних завдань, ведення ... документації на електронних носіях ...» [8]

Для формулювання нашого визначення поняття «інформаційна компетентність керівника ПТНЗ» варто розглянути два поняття: «комунікативні технології» та

«комунікаційні технології».

Комунікативні технології – це сукупність знань, відомостей про послідовність операцій, що здійснюються при встановленні психологічно-інформаційного контакту між індивідуумами. [4]

Комунікативні технології – це різновид інформаційних технологій, специфіка яких визначається сутнісними характеристиками соціальної комунікації, в тому числі такими, як: спрямованість мети, залежність результату від активності отримувача інформації; дискретність і предметність інформації, що передається; знакова форма повідомлень; вживання зайвих слів при повідомленні певної інформації чи акту комунікації; наявність єдиного інформаційно-комунікативного середовища комунікатора і комуніканта; можливість здійснювати вплив на комуніканта, керувати його поведінкою; можливість використання зворотного зв'язку з комунікантом.

Згідно дослідження Л. Калініної «... сутність поняття інформаційної компетентності керівника ЗНЗ ми трактуємо як базовий інваріантний компонент управлінської діяльності та складне індивідуально-професійне утворення, яке об'єднує в собі професійні теоретичні знання з галузі інформаційного менеджменту та суміжних із ним дисциплін, соціальної та правової інформатики, ціннісне ставлення до інформаційних ресурсів як глобального цивілізаційного явища, особистісні якості та практичні уміння, що забезпечують ефективну реалізацію інформаційної діяльності.» [3]

На нашу думку, **інформаційна компетентність керівника ПТНЗ** – це психолого-індивідуальна якість дій керівника на основі інтеграції теоретичних знань, практичних умінь у галузі комунікативних та комунікаційних технологій, що забезпечує:

- здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, формувати та розвивати інформаційний простір ПТНЗ;

- успішно реалізовувати інформаційно-аналітичну функцію в системі ПТО, використовувати інформаційні технології в управлінській діяльності;

- системний обсяг знань, умінь та навичок у сфері пошуку, критичного оцінювання, використання, збереження, аналізу, оформлення та передачі інформації за допомогою різних засобів, методів і форм інформаційно-аналітичної діяльності;

- роботу з різними інформаційними джерелами і ресурсами при проектуванні рішень управлінських, педагогічних проблем і практичних завдань для якісного виконання професійних функцій.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших досліджень. Ми визначили поняття: «інформаційна культура», «інформаційна потреба», «інформаційна компетентність» керівників навчальних закладів ПТО.

У дальших дослідженнях необхідно змоделювати процес підвищення рівня інформаційної культури керівників ПТНЗ у міжкурсовий період впродовж їхньої управлінської діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баловсяк Н.В. Інформаційна компетентність фахівця: [Текст] /Н.В. Баловсяк // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2004. – № 5. – С. 21-28.
2. Информационные потребности директоров учебных заведений. Понятийный словарь //Центр информационных ресурсов системы регионального образования / Режим доступа: <http://iso.minsk.edu.by/main.aspx?guid=4561>. – Название с экрана.
3. Калініна Л.В. Урок 8. Інформаційна компетентність керівника загальноосвітнього навчального закладу [Електронний ресурс] / Л.В. Калініна// Урок інформатики та програмування – 2011. – Режим доступу: <http://pklessons.net.ua/?p=40>. – Назва з екрану.
4. Коммуникативные технологии [Электронный ресурс] // Creative – Режим доступа: <http://reklama66.com/poleznoe/kommunikativnye-tekhnologii/>. – Название с экрана.

5. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи [текст] // Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О.В. Овчарук. – К.: «К.І.С.», 2004. – 112 с.
6. Морзе Н.В. Інформатична компетентність учнів може бути вищою від компетентності тих, хто їх навчає? / Н.В.Морзе, О.В.Барна, В.П.Вембер [та ін.] //Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2010. – №8. – С. 3-8.
7. Потреба [Текст] // Новий тлумачний словник української мови / [укладачі: В. Яременко, О. Сліпушко]. – 2-т. – К.: Аконіт, 2003. – 926с.
8. Приказ Минздравсоцразвития РФ от 14.08.2009 N 593 "Об утверждении Единого квалификационного справочника должностей руководителей, специалистов и служащих, раздел "Квалификационные характеристики должностей работников образования" [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=LAW;n=90920>. – Название с экрана.
9. Тараненко І. Розвиток життєвої компетентності та соціальної інтеграції: досвід Європейських країн / І.Тараненко; за ред. І.Г. Єрмакова //Кроки до компетентності та інтеграції в суспільстві. – К.: «Контекст», 2000.
10. Федорова Т.С, Информационные потребности предприятия [Электронный ресурс] / Т.С.Федотова. – Режим доступа: http://knowledge.allbest.ru/programming/3c0a65625b2bc78b4c43b89521216c27_0.html. – Название с экрана.

А.Д. ГУМЕННИЙ. РАЗВИТИЕ ИНФОРМАЦИОННОЙ КУЛЬТУРЫ РУКОВОДИТЕЛЕЙ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ТЕХНИЧЕСКИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ: ПОНЯТИЕ, СУЩНОСТЬ, СОДЕРЖАНИЕ

Резюме. Проанализированы значения информационной культуры руководителей профессионально-технических учебных заведений для формирования информационного образовательного пространства ПТО.

Рассмотрены определение, сущность и содержание понятий: «информационная культура», «информационная потребность», «информационная компетентность» руководителей учебных заведений ПТО.

Ключевые слова: информационная культура, информационная потребность, информационная компетентность.

A.D. GUMENNIY. THE DEVELOPMENT OF INFORMATION CULTURE OF HEADS OF VOCATIONAL EDUCATION: THE CONCEPT, THE ESSENCE, THE CONTENT OF

The summary. Analyzed the value of information culture of the leaders of vocational training institutions for development of the information educational environment of vocational education.

Consider the definition, nature and content of concepts of "information culture", "information need", "information competence" school leaders vocational education.

Key words: information culture, information need, information competence.

Одержано редакцією 19.03.2013 р.